

6. Trh práce

Meziroční růst celkové zaměstnanosti zrychloval. Počet zaměstnanců se již téměř dorovnal úrovni před pandemií. Úbytek sebezaměstnaných se zmírňoval.

Celková zaměstnanost¹ se v 1. čtvrtletí 2022 mezikvartálně mírně zvýšila (o 0,4 %), k čemuž přispěl zejména příznivý vývoj ve stavebnictví, resp. celkové oživení aktivity drobných podnikatelů. V tuzemské ekonomice pracovalo celkem 5,39 mil. osob, meziročně o 1,5 % více (proti vrcholu z předpandemického období² ale dosud počet zaměstnaných o bezmála 60 tis. osob zaostával). Na meziročním růstu se stále podíleli výhradně zaměstnanci, jichž přibýlo o 2,0 % a rekordní výši zaměstnanosti z roku 2019 (4,69 mil.) již letos téměř dorovnali. Naopak počet sebezaměstnaných se dále snižoval, avšak podstatně mírnějším tempem (-1,4 %) než po většinu pandemického období. Za nižšími stavy podnikatelů stál především jejich pokračující pokles ve zpracovatelském průmyslu a také v profesních, vědeckých, technických a administrativních činnostech. Nelze vyloučit, že část úbytku sebezaměstnaných v celé ekonomice souvisela s jejich přesunem do zaměstnaneckého stavu³.

K meziročnímu růstu zaměstnanosti přispěly zejména služby. Vyjma finančnictví přibíraly pracovníky všechny hlavní odvětví služeb.

Pro meziroční růst zaměstnanosti byly ve druhé půli loňského roku zásadní pohyby ve službách. Zčásti šlo o očekávaný efekt pokrizového oživení, neboť negativní dopady protipandemických restrikcí na zaměstnanost v terciární sféře vrcholily právě na přelomu let 2020 a 2021. Ve službách tak letos přibýlo 2,0 % pracovníků (+65 tis.). O to se z více než třetiny zasloužilo uskupení obchod, doprava, ubytování a pohostinství, v němž zaměstnanost meziročně posílila o 1,9 %⁴, nejvíce od 2. čtvrtletí 2015. Ještě významnější vliv měly dlouhodobě rostoucí veřejné služby⁵ (+2,5 %), které reagují na zvýšenou poptávku hlavně v oblasti vzdělávání či zdravotní a sociální péče. Nadále se dařilo rovněž informačním a komunikačním činnostem, v nichž přibýlo 3,4 % zaměstnaných (stejně tempo bylo vykázáno i za celý loňský rok). Počet pracovníků tak zde, podobně jako ve veřejných službách, vystoupal na nejvyšší úroveň v historii samostatné ČR. Blízko své rekordní úrovně se nacházely i činnosti v oblasti nemovitostí, jež letos zaznamenaly mezi hlavními odvětvími služeb nejvyšší růst zaměstnanosti (+4,1 %). Naproti tomu v peněžnictví a pojišťovnictví pokračoval vlivem rozvoje digitalizace trend mírného úbytku zaměstnanosti (-0,7 %), a to již šestým rokem v řadě.

Dodavatelské problémy přibrzdily růst zaměstnanosti v průmyslu. Ten naopak ve stavebnictví zrychloval, i zásluhou rozvoje drobného podnikání.

Problémy s dostupností výrobních komponent umocněné vážným narušením dodavatelských vazeb v souvislosti s válkou na Ukrajině, ale i celkové zvolnění dynamiky nových zakázek vedly k tomu, že zaměstnanost v průmyslu se v meziročním ani mezikvartálním vyjádření významně nezměnila. Problémy s nedostatečnou poptávkou naopak příliš netížily stavební firmy, které tak mohly rozšířit stavy svých zaměstnanců (+3,9 % meziročně), přibýlo i drobných podnikatelů ve stavebnictví (+2,0 %). Podniky v průmyslu, stavebnictví či některých „nizkovýdělkových“ odvětvích služeb patrně z významné části saturovaly poptávku po volné pracovní síle náborem osob ze zahraničí⁶.

Počet odpracovaných hodin se zvyšoval vyšším tempem než celková zaměstnanost.

Přestože počet odpracovaných hodin (v pojetí národních účtů) byl v celé ekonomice v 1. čtvrtletí meziročně vyšší o 6,4 % a rostl tak dynamičtěji než celková zaměstnanost, za předpandemickou úroveň (z 1. čtvrtletí 2019) stále mírně zaostával. Oproti počátku loňského roku se počet hodin navýšil nejvíce v segmentech služeb nejcitelněji zasažených loňskými

¹ Údaje o zaměstnanosti v této kapitole vycházejí z pojetí národních účtů. Jsou vyjádřeny ve fyzických osobách a očištěny o sezónní vlivy.

² Pro zjednodušení je uvažováno období od 1. čtvrtletí 2014 do 4. čtvrtletí 2019.

³ K mírnému poklesu počtu sebezaměstnaných došlo např. v období pokrizové expanze tuzemské ekonomiky v letech 2014 a 2015.

⁴ Za svým předpandemickým vrcholem nicméně o 4,8 %, resp. 61 tis. osob zaostávala. Ještě větší odstup měly peněžnictví a pojišťovnictví (10,7 %), zpracovatelský průmysl (5,4 %) či odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství (7,3 %).

⁵ Odvětví s převahou veřejných služeb, zahrnující veřejnou správu, obranu a sociální zabezpečení a také vzdělávání i zdravotní a sociální péči, působila na celkovou zaměstnanost prorůstově nejvíce ze všech hlavních odvětví i po celé období let 2020 a 2021.

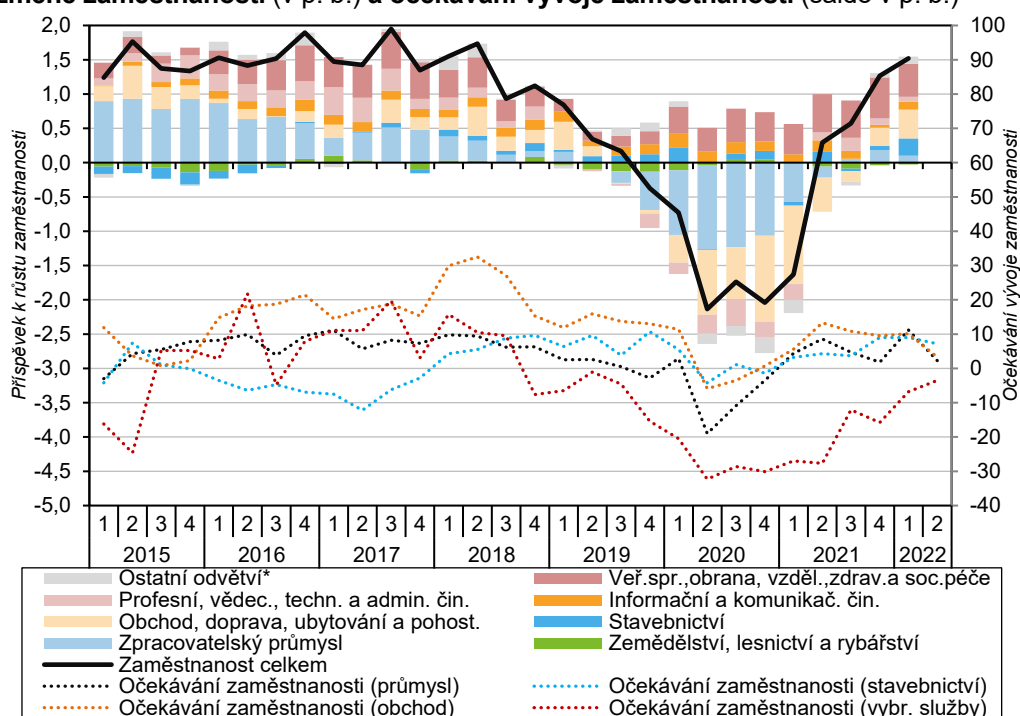
⁶ Počet všech cizinců pracujících v Česku letos během jara silně vzrostl. Napomohla tomu i počínající integrace uprchlíků z Ukrajiny (byť jich zatím v Česku našla práci jen menšina), ale i pokračující ekonomická migrace z hospodářsky slabších regionů EU i z mimounijních států. Letos v květnu registrovaly tuzemské úřady práce (ÚP) rekordních 769 tis. cizích státních příslušníků v zaměstnaneckém postavení na území ČR. To bylo skoro o desetinu více než na konci roku 2021 a o 14 % více než loni v květnu. K meziročnímu růstu přispěla ze dvou třetin váhově nejvýznamnější skupina pracovníků z Ukrajiny (+64 tis.), s velkým odstupem pak lidé ze Slovenska (+7 tis.) a Ruska (+3 tis.). Na rozdíl od předchozích let byl letošní přírůstek celkového počtu registrovaných cizinců na ÚP tažen ženami (+56 tis., mužů přibýlo 36 tis.), což souviselo s jejich výraznou převahou mezi válečnými uprchlíky. Ze všech pracujících zaměstnanců z Ukrajiny tvořily ženy již 48,5 % (u všech cizinců pouze necelých 40 %). Bez mála tři pětiny všech registrovaných zaměstnanců z Ukrajiny nepotřebovaly v Česku pracovní oprávnění, nejčastěji z důvodu přiznání trvalého pobytu, popř. statutu dočasné ochrany (u uprchlíků z Ukrajiny) a měly tedy volný přístup na tuzemský pracovní trh.

restrikcemi – Obchod, doprava, ubytování a pohostinství (+15 %) a odvětví Ostatní činnosti služeb⁷, zahrnující především kulturu, zábavní a rekreační činnosti či osobní služby zejména pro domácnosti (+31 %). Silně ale vzrostli také ve stavebnictví (+9 %).

Míra zaměstnanosti rostla u žen svižněji než u mužů, úrovně z roku 2019 ale stále nedosáhla.

Obnovený hospodářský růst doprovázený vysokou poptávkou podniků pro pracovní síle se pozitivně odrazil ve vyšší míře zaměstnanosti obyvatel v produktivním věku. Ta letos vyrovnala rekordní úroveň z počátku roku 2019. Mezi muži ve věku 15 až 64 let jich v dubnu 2022 pracovalo již 82,3 %, mezi ženami 68,5 %. Přestože míra zaměstnanosti se za poslední rok zvýšila u žen více než dvojnásobným tempem než u mužů a kromě zotavování některých odvětví silně zasažených za pandemie byla ovlivněna i rychlejším zvyšováním důchodového věku (než činil u mužů), úrovně z roku 2019 zatím nedosáhla.

Graf č. 13 Celková zaměstnanost (meziročně v %), příspěvky odvětví k meziroční změně zaměstnanosti (v p. b.) a očekávání vývoje zaměstnanosti (saldo v p. b.)

* Těžba a energetika; Peněžnictví a pojišťovnictví; Činnosti v oblasti nemovitostí; Kulturní, zábavní a rekreační činnosti.
 Poznámka: Saldo očekávání vyjadřuje rozdíl v p. b. mezi kategoriemi růst versus pokles zaměstnanosti v nejbližších třech měsících. Údaje jsou sezónně očištěny a vztahují se k druhému měsíci daného čtvrtletí.
 Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Podniky v krátkodobém horizontu plánovaly pracovníky nabírat, hlavně ve stavebnictví. Ve službách pesimismus rychle opadal, rozdíly dle oborů byly však významné.

Krátkodobá souhrnná očekávání podniků v oblasti zaměstnanosti (deklarovaná v konjunkturálních průzkumech) zůstávala pozitivní. Během 1. čtvrtletí 2022 navíc vystoupala nejvýše od léta 2019 a na srovnatelné úrovni setrvala letos i na počátku 2. čtvrtletí. Největší optimismus vyjádřily v květnu stavební podniky. Nabírat nové pracovníky plánovalo během nejbližších třech měsíců 17 % z nich, s redukcí zaměstnanosti počítaly jen 4 %. V průmyslu shodně jako v obchodu očekávala vyšší zaměstnanost osmina firem, nižší pak desetina. Ve službách se loňský pesimismus citelně snížil, i tak zde lehce převažovalo očekávání další redukce (23 %) nad růstem (20 %). Oba tyto relativně vysoké podíly naznačují výraznou různorodost výhledů v dílčích segmentech služeb⁸. Na počátku 2. čtvrtletí 2022 došlo v souvislosti se zhoršením celkových ekonomických výhledů a současným příchodem lidí z Ukrajiny k mírnému poklesu podílu podniků, pro něž představuje nedostatek pracovní síly významnou růstovou bariéru. Zejména ve stavebnictví ovšem zůstával tento problém nadále

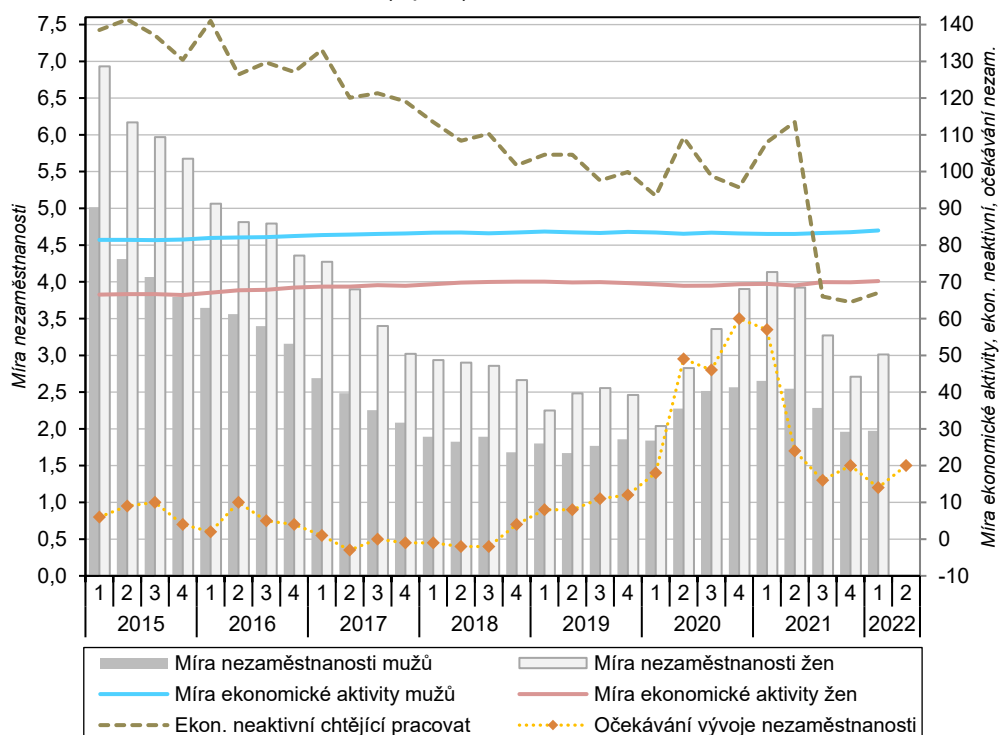
⁷ V tomto odvětví tvořily v roce 2021 více než 35 % všech pracovníků sebezaměstnané osoby. Více než dvojnásobné zastoupení než v celé ekonomice měly také ve stavebnictví (33 %), činnostech v oblasti nemovitostí (31 %) a v zemědělství a lesnictví (29 %).

⁸ Negativní očekávání zaměstnanosti převládaly v letecké dopravě, poštovních a kurýrních činnostech a také v peněžnictví. Příznivé výhledy naopak stabilně od počátku letošního roku zřetelně převažovaly např. v ubytování, stravování a pohostinství.

palčivý, neboť stále limitoval polovinu podniků (srovnatelně jako na přelomu let 2019 a 2020). Nevyhýbal se ani některým dílčím oborům v průmyslu či službách⁹.

Graf č. 14 Obecná míra nezaměstnanosti (v %, věk 15 až 64 let), míra ekonomické aktivity (v %, věk 15 až 64 let), ekonomicky neaktivní chtějící pracovat (v tis. osob)* a očekávání nezaměstnanosti u domácností (v p. b.)**

Pozn.: Údaje o mírách nezaměstnanosti i ekonomické aktivity jsou po sezónním očištění.

*Jde o osoby, které nepracují, aktivně práci nehledají, ale přitom uvádějí, že by chtěly pracovat.

**Sezónně očištěné saldo očekávání nezaměstnanosti v nejbližších 12 měsících (rozdíl mezi procentuální četností odpovědí domácností růst a pokles vyjádřené v procentních bodech). Vztahuje se k prostřednímu měsíci daného čtvrtletí.

Zdroj: ČSÚ (VŠPS, konjunkturální průzkum)

Obecná míra nezaměstnanosti žen zůstávala nad předpandemickou úroveň i vlivem přetrvávající slabší nabídky zkrácených pracovních úvazků.

Výhlídky pro osoby hledající práci zůstávaly příznivé. Obecná míra nezaměstnanosti¹⁰ (ve věku 15 až 64 let) sestoupila v letos v dubnu u mužů pod 2 %, u žen mírně kolísala kolem 3 %. Přestože nezaměstnanost žen byla relativně nízká (a to i v evropském kontextu¹¹), stále se držela zhruba o 1 p. b. nad úrovní z vrcholu předpandemické konjunktury. To lze vysvětlit opatrnějším oživováním zaměstnanosti v některých oborech služeb silně zasažených propadem poptávky za pandemii (cestovní ruch) a s tím zčásti související omezenější nabídkou zkrácených pracovních úvazků (ta zatím nedosáhla úrovně z let 2018 a 2019). To ovlivnilo i možnosti uchazečů o práci mladších 25 let. Přestože počet lidí v tomto věku je vlivem snížené porodnosti z období na počátku milénia relativně nízký, jejich míra nezaměstnanosti se stále udržuje nad předpandemickou úrovní (letos v dubnu činila u mužů 7 %, u žen 9 %). Regionální rozpětí měr celkové nezaměstnanosti (bez sezónního očištění) se v 1. čtvrtletí pohybovalo od 1,3 % ve Středočeském kraji po 4,6 % v kraji Moravskoslezském (ovlivněné dlouhodobým útlumem těžebního průmyslu). Oproti počátku loňského roku došlo k největšímu zlepšení v Karlovarském kraji, kde nezaměstnanost poklesla takřka o polovinu (na 4,4 %). Vedle oživení cestovního ruchu (vč. lázeňství) k tomu patrně přispělo i odstranění administrativních bariér přeshraničního pohybu za prací.

⁹ V průmyslu sužoval více než polovinu firem ve výrobě elektrických zařízení, výrobě kolejových dopravních prostředků, farmacii, textilním, kožedělném a nápojovém průmyslu. Šlo tedy o rozmanitý mix oborů z hlediska velikosti i kvalifikačních nároků na pracovníky. Ve službách se pak jednalo spíše o „nízkovýdělkové“ obory – pozemní dopravu, pohostinství a ubytování a také většinu oborů v odvětví administrativních a podpůrných činností.

¹⁰ Není-li uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje o mírách nezaměstnanosti z VŠPS (dle metodiky ILO) a jsou očištěny o sezónní vlivy.

¹¹ V dubnu 2022 čítala míra nezaměstnanosti žen v EU 6,5 % (meziročně o 1,4 p. b. méně). Nižší nezaměstnanost než Česko hlásily jen Německo (2,7 %) a Malta (2,4 %), naopak v Řecku i Španělsku stále převyšovala 15 %. Nezaměstnanost mužů činila 5,8 %, pozici členského státu s nejnižší nezaměstnaností drželo Česko již sedmý rok v řadě.

Obavy domácností z nezaměstnanosti se ve 2. čtvrtletí mírně zvýšily, přesto zůstávaly relativně nízké.

Obavy domácností z růstu nezaměstnanosti¹² letos ve 2. čtvrtletí ve srovnání s počátkem roku mírně narostly. I tak nebyly výrazně vyšší než v konjunkturním roce 2019. Subjektivní hodnocení domácností patrně zohledňuje i nabídku volných pracovních míst. Těch nabízely úřady práce (ÚP) v ČR letos v únoru rekordních 364 tis. (meziročně o desetinu více), v květnu pak 337 tis¹³. Významnou část míst ovšem nelze z různých důvodů považovat za aktivní¹⁴, některé nabízené pozice mohou být navíc uvedeny duplicitně (firmy mohou shánět pracovníky různými kanály, mj. i nepřímo přes pracovní agentury). Míst nabízených méně než šest měsíců bylo v březnu „jen“ 203 tis., kombinací dalších omezujících faktorů lze reálnou nabídku dále snížit o další desítky tisíc míst¹⁵. Na druhou stranu nelze opomenout, že část volných míst (zejména pro specialisty a manažerské pozice) je tradičně nabízena jinými kanály než prostřednictvím ÚP¹⁶. Dle nové experimentální statistiky volných pracovních míst opírající se o přímé šetření ČSÚ u podniků či organizací nabízely tyto subjekty v 1. čtvrtletí 2022 necelých 94 tis. volných míst¹⁷, meziročně o 14 tis. více.

Mezikvartální růst průměrné mzdy zrychlil na nejvyšší tempo od 3. čtvrtletí 2020.

Průměrná hrubá měsíční nominální mzda (na zaměstnance při zohlednění délky úvazku) v 1. čtvrtletí 2022 činila 37 929 korun a meziročně vzrostla o 7,2 %. Mzda po očištění od sezónních vlivů (např. i vyplacených pravidelných odměn) se mezikvartálně zvýšila o rovná 2 %, což bylo nejvíce za posledních šest čtvrtletí. Meziroční tempo reflektovalo celkové oživení ekonomiky (a zejména některých služeb) vyjádřené i svižným růstem počtu odpracovaných hodin. Prorůstově působilo i napětí na pracovním trhu spojené jak s nízkou nezaměstnaností, vysokým počtem volných pracovních míst, tak i faktem, že nedostatek zaměstnanců limitoval produkci v řadě významných odvětví. Hlavně v odvětvích s nízkými průměrnými výdělky mělo dílčí dopad i pokračující navyšování minimální mzdy. Stát však současně přispíval i k brždění mzdového růstu – a to zejména nastavením platových tarifů v rozpočtové sféře (zmrazení či jen velmi mírný růst u většiny skupin pracovníků), zčásti také snížením efektivního zdanění mezd (zvýšením daňové slevy na poplatníka), což firmám usnadnilo udržet vysokou zaměstnanost při nižším tlaku na růst nákladů práce. Tlak na růst nemzdových výrobních nákladů vlivem významného navýšení cen prakticky všech mezivstupů v 1. čtvrtletí citelně zesílil a byl ještě umocněn značnými nejistotami ohledně budoucího vývoje cen energií. Postupně sílil i tlak na růst mezd ze strany zaměstnanců, jenž se ovšem do současných mezd propisuje jen okrajově, neboť u velkých organizací a podniků jsou kolektivní dohody o mzdách uzavírány zpravidla na rok dopředu a menší podniky, které mohou teoreticky reagovat ve mzdové oblasti pružněji, byly patrně více sužovány výše uvedenými nejistotami ohledně vývoje cen (a případné lepší ohodnocení svých pracovníků řešily spíše než zvyšováním základních mezd navýšením odměn).

Prostor pro větší navýšení mezd snižoval podnikům rychlý a zčásti i obtížně predikovatelný růst výrobních nákladů.

Reálný pokles průměrné mzdy byl nejhlubší ve srovnatelné řadě od roku 2000.

Vlivem akcelerace spotřebitelských cen došlo v 1. čtvrtletí k reálnému poklesu průměrných mezd v celé ekonomice o 3,6 %, nejhlubšímu ve srovnatelné řadě po roce 2000. Reálný pokles mezd se dotýkal 94 % zaměstnanců. Celkový dopad na kupní sílu zaměstnaneckých výdělků i všech domácností bude ale možné provést až na základě podrobnějších údajů ze sektorových účtů domácností, které zohledňují i další faktory (šedou ekonomiku, zvýšení ekonomické aktivity, např. formou druhých zaměstnání, dohod o provedení práce aj., příjmy plynoucí z podnikání či vlastnictví kapitálu a také ze sociálních transferů od státu).

¹² Vztahuje se k období nejbližších dvanácti měsíců.

¹³ Na 1 uchazeče o práci tak letos v květnu připadlo 1,4 místa. Převís počtu míst nad registrovanými uchazeči signalizovalo 9 ze 14 krajů a 56 % všech okresů ČR. Mírný meziroční pokles nabídky míst (o 9 tis.) byl způsoben nižším počtem pozic pro osoby se základním vzděláním (o 17 tis.), naopak míst vyžadujících alespoň maturitu o 5 tis. přibýlo (na 43 tis.). Ke snížené celkové nabídce míst v ČR přispěl hlavně Plzeňský kraj (z okresů pak Praha-východ), naproti tomu ve všech moravských krajích se počet míst navýšil.

¹⁴ Jde např. o pozice nabízené firmami, jež ukončily svou činnost, dále o pozice, které již nejsou aktuální, ale z nabídky nebyly staženy, či o pozice značně neatraktivní (kombinace velmi nízkého výdělku a relativně vyšších nároků na uchazeče) zůstávající dlouhodobě neobsazeny.

¹⁵ Např. z analýzy Ministerstva financí (uvedené v aktuální Makroekonomické predikci ČR) nepřímo plyne, že není vhodné za aktivní místa považovat ta, která a) nabízí subjekt, který již zanikl nebo je v likvidaci, b) byla v nabídce volných míst naposledy změněna před více než 6 měsíci, c) nabízenou mzdou nedosahují úrovně minimální mzdy.

¹⁶ Nepřímo lze tak soudit i na základě údajů VŠPS. Ze 119 tis. nezaměstnaných osob v ČR ve 4. čtvrtletí 2021 jich pětina hledala volné místo jinak než prostřednictvím úřadů práce (např. přes pracovní agentury, návštěvami podniků a firem, podáváním inzerátů, umístováním a aktualizováním životopisů či přes své známé). Mezi nezaměstnanými se základním vzděláním tvořily tyto „alternativní formy“ jen desetinu preferovaných cest, u vysokoškoláků skoro třetinu.

¹⁷ Skutečná poptávka po pracovnících ze strany těchto subjektů bude však patrně vyšší, neboť zhruba každý sedmý respondent žádá volná místa neuvedl (mezi nimi byly zastoupeny i velké firmy).

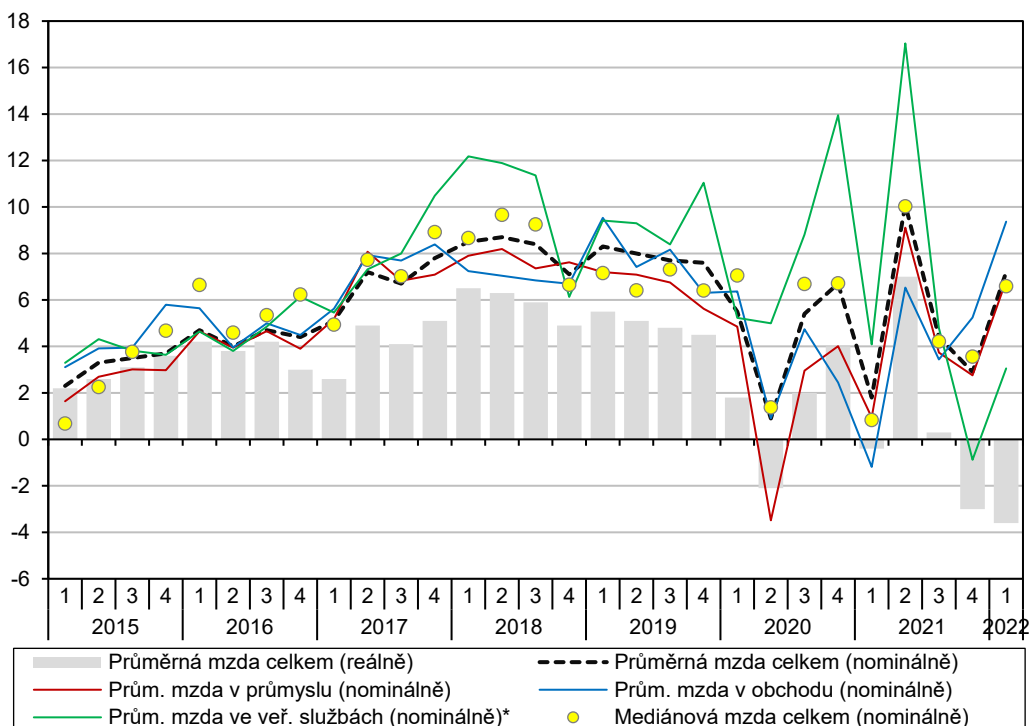
Nejvyšší mzdový růst zaznamenaly v 1. čtvrtletí finančníctví a oblasti nemovitostí. Růst výdělků v odvětvích se silnou rolí státu byl vlivem rozpočtových úspor značně utlučen.

Zatímco v letech 2020 i 2021 bylo celkové mzdové tempo v ekonomice výrazně ovlivněno svižným růstem průměrných výdělků v odvětvích s významnou rolí státu (podpořených výplatou mimořádných „covidových“ odměn), v 1. čtvrtletí 2022 již zřetelněji odráželo situaci především v tržních odvětvích. V nich se mzda zvyšovala nejvíce v peněžnictví a pojišťovnictví (15,9 %), což souviselo s odlišným načasováním vyplacení mimořádných odměn v letošním a loňském roce. Nižší srovnávací základna stála za svižným růstem také v činnostech v oblasti nemovitostí (+13,9 %). O více než desetinu vzrostly výdělků i v odvětvích citelně zasažených v období pandemie – v kulturních, zábavních a rekreačních činnostech, v ubytování, stravování a pohostinství a též v administrativních a podpůrných činnostech – za růstem spotřebitelských cen ovšem již zaostaly. Mzdy ve váhově významném odvětví obchodu posílily o 9,4 % a přiblížily se mzdové úrovni ve zpracovatelském průmyslu. V něm se výdělků zvyšovaly pomaleji (6,8 %), zčásti proto, že na počátku loňského roku se průmyslu dařilo (a na rozdíl od obchodu již nebyl citelně poznamenán protipandemickými restrikcemi). Nižší mzdové tempo vykazovaly navzdory silné poptávce po práci (doprovázené obtížemi při hledání nových zaměstnanců) stavebnictví (6,6 %). Úroveň výdělků zde za celou ekonomiku zaostávala již o šestinu. K nejlépe placeným patří naopak tradičně zaměstnanci v informačních a komunikačních činnostech, jejichž výdělků meziročně vzrostly v průměru o 8,7 % a dosáhly 72 tis. korun měsíčně (3,2krát více než v ubytování, stravování a pohostinství).

Trend rychlejšího tempa růstu středních mezd žen se zastavil.

Medián mezd v 1. čtvrtletí 2022 dosáhl u mužů 34,4 tis. korun, u žen 29,3 tis. korun. Na rozdíl od předchozích let se meziročně zvýšil více u mužů (6,9 %) než u žen (6,3 %), což souviselo s citelným zvolněním mzdového růstu ve vzdělávání a zdravotní a sociální péči. Mzdová distribuce se příliš nezměnila. Desetinu zaměstnanců s nejvyššími příjmy rostla průměrná mzda meziročně o 6,5 %, u deseti nejhubře placených pak o 7,8 %.

Graf č. 15 Průměrná nominální a reálná mzda a mzdový medián (meziročně, v %)

*Zahrnuje odvětví s významnou rolí státu: Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení; Vzdělávání; Zdravotní a sociální péče; Kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Zdroj: ČSÚ